

Relacje podmiotów gospodarczych z Polski i Rosji w kontekście stosunków międzynarodowych

Rozważając główny problem badawczy debaty *Polska i Rosja we współczesnej Europie*. Co mogą/powinni zrobić Polacy i Rosjanie dla poprawy dobrosąsiedzkich relacji można wskazywać podstawowe trudności wynikające z uwarunkowań historycznych i kulturowych. Przekładają się one na obecnie prezentowane podejście do stosunków gospodarczych. Z założenia zidentyfikowanie przyczyn niepożądanego stanu powinno prowadzić do ustalenia sposobu rozwiązania problemu. Dlatego celem artykułu jest zdiagnozowanie szans na poprawę uwarunkowań relacji podmiotów gospodarczych z Polski i Rosji wraz z określeniem środków możliwych do podjęcia dla wykorzystania ewentualnych szans. Osiągnięcie tak sformułowanego celu będzie możliwe przez zweryfikowanie następujących hipotez:

1. nawet wobec niekorzystnego kształtowania otoczenia prawnego podmioty gospodarcze nie są pozbawione możliwości kontynuowania relacji handlowych
2. kształtowanie otoczenia prawnego w sposób niekorzystny dla podmiotów gospodarczych może skutkować wyciągnięciem wobec państwa konsekwencji za naruszenie praw człowieka, a wobec różnorodności charakteru tych sankcji, państwo to zyskuje motywację do wycofania się z przyjętych rozwiązań.

Teoretyczne badanie, którego wyniki opublikowano w niniejszym artykule, zostały przeprowadzone w oparciu o krytyczną analizę literatury, metodę opisową, analizę treści wybranych aktów prawnych i danych statystycznych oraz orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

Sytuacja polityczno-gospodarcza między Polską a Rosją

Polska eksportuje do Rosji przeważnie: urządzenia elektroniczne (RTV i AGD), maszyny, produkty przemysłu chemicznego, metale nieszlachetne oraz samochody i inne środki transportu. Jednakże rodzime przedsiębiorstwa z innych branż są również obecne na rosyjskim rynku. Są to między innymi: branża cukiernicza, odzieżowa czy gastronomia. Z Rosji

Polska najczęściej importuje: surowce mineralne (zwłaszcza ropę naftową), antyki, dzieła sztuki, przedmioty kolekcjonerskie, metale nieszlachetne i wyroby z tych metali. Z kolei w ramach importu węgla, Polska nadal najwięcej tego surowca sprowadza właśnie z Rosji. Wg danych za 2019 r. Rosja jest na trzecim miejscu listy państw, z których Polska importuje towary (14,4%) i siódmym (4,4%), do których Polska eksportuje swoje towary⁴⁹⁰. Natomiast w tym samym roku Rosja importowała z Polski zaledwie 2,1% sprowadzanych towarów, a do Polski eksportowała tylko 2,9% swoich towarów⁴⁹¹. Na podstawie takiego zestawienia można stwierdzić, że obustronne relacje handlowe obu państw mają charakter asymetryczny i dlatego o ile Polsce nadal będzie zależeć na kontynuowaniu kontaktów, o tyle Rosja właściwie niezauważalnie dla swojej gospodarki jest w stanie pozwolić sobie na zakończenie takich kontaktów. Jednak przedstawione dane statystyczne należy skonfrontować z ogólną sytuacją polityczno-gospodarczą między Polską a Rosją. Ocena ewentualnej asymetryczności importu i eksportu musi być dokonywana z uwzględnieniem złożonego tła politycznego, którego elementem jest przynależność Polski do większego organizmu jakim jest Unia Europejska.

Istotną przeszkodą we współpracy podmiotów gospodarczych z Polski i Rosji są obustronne sankcje nakładane wzajemnie przez UE i Rosję. Unia Europejska uruchomiła bowiem wobec Rosji sektorowe sankcje gospodarcze po aneksji Krymu i Sewastopola. Sankcje zostały przedłużone co najmniej do 31 lipca 2021 r. Restrykcje dotknęły sektor finansowy, energetyczny, obronny oraz produktów podwójnego zastosowania. Sankcje oznaczają ograniczenie dostępu do rynków kapitałowych w państwach członkowskich UE dla największych rosyjskich instytucji finansowych, przedsiębiorstw energetycznych oraz przemysłu obronnego. Obowiązuje też zakaz eksportu i importu broni do i z Rosji, zakaz eksportu produktów podwójnego zastosowania do celów militarnych lub dla użytkowników wojskowych w tym kraju. UE ograniczyła także Rosji dostęp do strategicznie cennych technologii i usług, które mogą być wykorzystywane do produkcji i wydobycia ropy naftowej. Pod koniec 2020 r. strona rosyjska odpowiedziała zaś przedłużeniem nałożonego wcześniej embarga na żywność z UE do końca 2021 roku.

Polska musi dostosować się do rozwiązań wdrażanych przez całą Unię. Jednocześnie Rosja odczuwa perturbacje na miarę skali stosunków gospodarczych z tą całą organizacją. Jeśli obydwaj gracze (UE i Rosja) zdecydują się na podjęcie działań normalizujących współpracę

⁴⁹⁰ Za: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-statystyczny-handlu-zagranicznego-2020,9,14.html> (29 stycznia 2021).

⁴⁹¹ Za: International Trade Centre wrzesień 2020 (wg metodologii ITC, import wg kraju pochodzenia), <https://www.intracen.org/itc/market-info-tools/trade-statistics> (29 stycznia 2021).

gospodarczą, to tym samym zostaną zniesione utrudnienia, które odczuwają podmioty gospodarcze z Polski; asymetria polsko-rosyjskich stosunków gospodarczych będzie mogła ulec zmniejszeniu. Przy tym w ramach nadal dopuszczalnych metod wspierania rodzimej przedsiębiorczości Polska nie odżegnuje się od podmiotów gospodarczych współpracujących z rosyjskimi kontrahentami. Wspecjalizowany strumień pomocowy dedykuje również tym, dla których rozwój w kierunku wschodnim jest wręcz naturalną ścieżką rozwoju. Polscy przedsiębiorcy mogli bowiem ubiegać się o wsparcie finansowe ze strony polskiej na rozpoczęcie działalności na rynku rosyjskim. Jednym z takich dofinansowań był uruchomiony przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości program **Go To Brand**, którego celem była pomoc finansowa na promocję marek produktowych na rynkach zagranicznych. Następnie PARP uruchomiła kolejny program grantowy – Internacjonalizacja MŚP – celem sfinansowania kosztów wprowadzenia na nowe rynki zagraniczne produktów lub usług firm z Polski wschodniej⁴⁹².

Bezpieczeństwo obrotu prawnego a relacje biznesowe

Stabilność stanu prawnego i przewidywalność wyników procesu stosowania prawa są podstawowymi elementami bezpieczeństwa obrotu prawnego. To bezpieczeństwo sprzyja podejmowaniu aktywności na skalę międzynarodową, ponieważ wydaje się być stałym punktem odniesienia w sytuacji podejmowania ryzyka ekonomicznego. Budowaniu tego bezpieczeństwa służą zobowiązania międzynarodowe państw skupionych w różnych organizacjach. Kluczowym okazało się przyjęcie rozwiązania, na mocy którego wiele aspektów działalności biznesowej podlega normom ochrony praw człowieka, zwłaszcza dotyczącym prawa do własności i prawa do życia prywatnego.

Prawa własności mają zasadnicze znaczenie z punktu widzenia inwestorów. Jeśli prawo jest silne i stabilne, a na dodatek skutecznie egzekwowane, to tworzone przez nie ramy wyznaczające aktywność podmiotów mają charakter pewny i sprzyjający podejmowaniu wyzwań. Wysoka jakość praw własności jest gwarancją wolności gospodarczej i działa aktywizująco na podmioty gospodarki. Jeśli prawa własności nie zapewniają wolności gospodarczej, a przez to ryzyko związane z wywłaszczeniem lub kradzieżą praw autorskich na

---

⁴⁹² Konkurs **Go To Brand** trwał od 9 stycznia do 11 marca 2020 roku. W pierwszej edycji Internacjonalizacji MŚP konkurs ogłoszono 2 marca, a zakończono nabór 7 września 2020 roku - za: <https://www.parp.gov.pl/component/grants/grants/internacjonalizacja-msp> (14.03.2020).

danym terenie jest wysokie, to znacząco zniechęca to przedsiębiorstwa do inwestowania⁴⁹³. Własność nie jest prawem przysługującym tylko wobec namacalnych przedmiotów. Europejski Trybunał Praw Człowieka na własność intelektualną rozciągnął bowiem ochronę przysługującą wykonywaniu prawa własności i niezakłóconego korzystania z mienia. „Na gruncie orzecznictwa pojęcie mienia jest interpretowane na tyle szeroko, że odnosi się je do – pozwalających się wytłumaczyć – korzyści majątkowych określonych podmiotów. Dlatego obejmuje ono, poza rzeczami materialnymi, wierzytelności, roszczenia, środki pomocy, do których ma się uprawnienie, własność intelektualną, a także prawa autorskie, patenty i szeroko rozumianą własność intelektualną”⁴⁹⁴. Zakłada się przy tym, że dobra własności przemysłowej będą nadal przedmiotem zainteresowania Trybunału, który w swoim orzecznictwie wyznaczy granicę ich ochrony oraz zasady rozstrzygania kolizji z innymi dobrami chronionymi konwencyjnie⁴⁹⁵.

Z przejawów życia prywatnego nie należy natomiast wykluczać działalności handlowej lub zawodowej, ponieważ także i na tym polu kształtują się relacje międzyludzkie. Interesy można prowadzić przebywając w pomieszczeniach prywatnych i odwrotnie – sprawy osobiste mogą być załatwiane np. z biura. W działalności zawodowej niezmiernie istotna jest przy tym możliwość zachowania warunków poufności w kontaktach osoby prowadzącej taką działalność z jej klientami⁴⁹⁶. Ponadto prawo do życia prywatnego wbrew pozorom nie dotyczy wyłącznie osób fizycznych. W zakresie poszanowania dobrego imienia, siedziby, przedstawicielstwa lub pomieszczeń, w których prowadzą działalność korzystają też z prawa do życia prywatnego osoby prawne⁴⁹⁷. Należy przy tym pamiętać, że pojęcie osoby prawnej (podobnie jak wiele innych pojęć) na gruncie Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności⁴⁹⁸ (zarówno Polska, jak i Rosja są jej stronami) może przybierać znaczenie autonomiczne, nie zawsze w pełni pokrywające się z zakresem znaczeniowym tych pojęć w

⁴⁹³ L. Angeles, *Institutions, Property Rights, and Economic Development in Historical Perspective*, „KYKLOS”, 2011, Vol. 64, No. 2, s. 160.

⁴⁹⁴ Ł. Duda, J. Kociubiński, *Realizacja ochrony własności w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka na podstawie orzeczenia Lithgow i inni*, „Wrocławskie Studia Erazmiańskie” 2009, nr III, s. 235.

⁴⁹⁵ M. Załucki, *Własność przemysłowa w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Wokół granic monopolu eksploatacyjnego i nowych standardów ochrony*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Prawa Własności Intelektualnej” 2018, nr 1, s. 146.

⁴⁹⁶ Wyrok ETPC z dnia 16 grudnia 1992 r. w sprawie Niemietz przeciwko RFN; A. 251-B. O przenikaniu się sfery prywatnej i zawodowej pisał także: A. Sakowicz, *Prywatność jako samoistne dobro prawne*, „Państwo i Prawo” 2006, nr 1, s. 16.

⁴⁹⁷ Wyrok z dnia 16 kwietnia 2002 r. w sprawie Stés Colas Est i inni przeciwko Francji; Izba (Sekcja) II, skarga nr 37971/97, *Human Rights Case Digest*, Vol. 13, Numbers 3-4, 2002, s. 339-341(3).

⁴⁹⁸ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4 listopada 1950 r.

porządkach prawnych sygnatariuszy⁴⁹⁹. Dlatego w gruncie rzeczy ochrona praw człowieka swoim zasięgiem obejmuje wiele elementów relacji biznesowych. Nie jest to jednak ochrona absolutna – prawo do życia prywatnego po zaistnieniu przesłanek określonych we właściwych traktatach może bowiem podlegać ograniczeniom.

Z poszanowania prawa do życia prywatnego wynika możliwość wyboru drogi rozstrzygnięcia sporu między stronami biznesowych relacji. Podmioty gospodarcze nierzadko szukają drogi szybszej niż sądownictwo powszechne i w dodatku umożliwiającej przynajmniej częściowe odformalizowanie postępowania. Jest to jedna z przyczyn popularności arbitrażu. Zasada autonomii podmiotów prawa cywilnego, tzw. *party autonomy*, jest źródłem dużej elastyczności międzynarodowego postępowania arbitrażowego w porównaniu z postępowaniem sądowym⁵⁰⁰. Arbitraż polega na tym, że zwaśnione strony zgodnie wskazują osobę trzecią, która ma wydać wyrok rozstrzygający ich spór. Arbitraż opiera się więc na zgodnym akcie woli stron (najczęściej umowie), który – jako konieczne uzupełnienie powyższej minimalnej treści – zakłada (najczęściej milcząco), że strony zobowiązują się wzajemnie do stosownego współdziałania z arbitrem oraz do dobrowolnego wykonania jego wyroku⁵⁰¹. Istotne jest przy tym, by nawet w tak odformalizowanym postępowaniu zachować jego transparentność i porównywalność rozwiązań przyjmowanych w różnych ośrodkach arbitrażowych. Artykuł 18 ustawy modelowej UNCITRAL (komisji ONZ do spraw międzynarodowego prawa handlowego) ustanawia więc zasadę równego traktowania stron oraz zasadę prawa każdej strony do przedstawienia swojego stanowiska. Natomiast art. 19 wyraża zasadę autonomii stron w określaniu procedury, która będzie wiążąca dla arbitrów⁵⁰². Ta uniformizacja jest częściowym wynikiem konkurencji między ośrodkami arbitrażowymi, która przejawiała się m.in. częstymi zmianami regulaminów arbitrażowych i powielaniem sprawdzonych rozwiązań, determinowanych zbliżonymi potrzebami uczestników obrotu gospodarczego na całym świecie⁵⁰³.

---

⁴⁹⁹ *Mutatis mutandis*: C. Mik, *Koncepcja normatywna prawa europejskiego praw człowieka*, Toruń 1994, s. 235-236.

⁵⁰⁰ S.P. Finizio, D. Speller, *A practical Guide to International Commercial Arbitration: Assessment, Planning and Strategy*, Thomson Reuters 2010, s. 10-11.

⁵⁰¹ A.W. Wiśniewski, *Międzynarodowy Arbitraż Handlowy w Polsce. Status prawny arbitrażu i arbitrów*, Warszawa 2011, s. 29.

⁵⁰² Przyjętej 21 czerwca 1985 r. przez Komisję Organizacji Narodów Zjednoczonych do Spraw Międzynarodowego Prawa Handlowego i uchwalonej 11 grudnia 1985 r. przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych, zmienionej uchwałą z dnia 4 grudnia 2006 r. (*UNCITRAL Model Law in International Commercial Arbitration*, United Nations document A/40/17, annex I and A/61/17, annex I).

⁵⁰³ P. Ashford, *Rule changes affecting the international arbitration community*, „American Review of International Arbitration” 2011, №1, s. 87.

Relacje podmiotów gospodarczych z Polski i Rosji nie są wolne od sytuacji spornych. W badaniach nad ogólnymi trendami występowania sporów w kontaktach biznesowych wskazuje się kilka możliwych punktów zapalnych. Jednym z nich jest kultura prowadzenia rozmów – negocjatorzy o nastawieniu protransakcyjnym koncentrują się na osiągnięciu celu i zwracają niewielką uwagę na relacje łączące ich z partnerami. Przedstawiciele o nastawieniu propartnerskim dużą uwagę przywiązują do sposobu, w jaki utrzymywane są wzajemne kontakty. Konflikt może polegać na tym, że przedstawiciele kultury protransakcyjnej będą postrzegani przez negocjatorów propartnerskich jako zbyt pewni siebie, agresywni, grubiańscy⁵⁰⁴. Przy czym uważa się, że trudne warunki przyrodniczo-historyczne sprawiły, że w kontaktach biznesowych Rosjan cechują: ogromna wytrwałość i twardość, a nawet chęć manifestowania swojej siły⁵⁰⁵. W dodatku ten stereotyp może być potęgowany przez uwarunkowania historyczne: „Trzeba pamiętać, że dla wielu Polaków Rosja kojarzy się z zaborczym imperium”⁵⁰⁶. Rosjanie mogą być zatem postrzegani jako negocjatorzy protransakcyjni. Z kolei kulturze polskiej przypisuje się styl umiarkowanie propartnerski, co oznacza, że relacje biznesowe z definicji zawierają komponent osobisty. Jednocześnie wraz ze zmianami zachodzącymi w Polsce, m.in. za sprawą umiędzynarodowienia gospodarki, model ten wydaje się zmieniać w kierunku bardziej protransakcyjnego, ale nie jest to zmiana istotna⁵⁰⁷. W razie wystąpienia sporu jest on więc predystynowany do eskalacji właśnie ze względu na niedostateczne zrozumienie zachowań kontrahenta. Dlatego doświadczeni negocjatorzy, biorąc pod uwagę to ryzyko, zawczasu podejmują decyzję o wyborze drogi rozstrzygnięcia sporu ewentualnie powstałego w przyszłości. Często wybierany jest arbitraż.

Na świecie raczej nie spotyka się ingerencji państw w prawo do życia prywatnego podmiotów gospodarczych poprzez ograniczanie możliwości korzystania z arbitrażu. Jednak sześć lat po wprowadzeniu rosyjskich sankcji przez Stany Zjednoczone i Unię Europejską, rosyjski parlament przyjął nową ustawę, aby umożliwić sankcjonowanym rosyjskim podmiotom unikanie arbitrażu. Na mocy tej ustawy arbitraż przeciwko przedsiębiorstwom i osobom prywatnym podlegającym rosyjskim sankcjom został przekazany do wyłącznej jurysdykcji rosyjskich sądów państwowych. 19 czerwca 2020 weszła w życie Ustawa federalna nr 171-F Z W sprawie zmiany rosyjskiego kodeksu postępowania handlowego w celu

⁵⁰⁴ R. R. Gesteland, *Różnice kulturowe a zachowania w biznesie*, Warszawa 2000, s. 26.

⁵⁰⁵ W. Wasilewska, *Efektywne negocjacje w biznesie*, Olsztyn 2010, s. 35.

⁵⁰⁶ W. Fehler, J. Tymanowski, *Stosunki polsko-rosyjskie i perspektywy ich zmiany*, „Studia Wschodnioeuropejskie” 2019, nr 11, s. 32.

⁵⁰⁷ A. Glińska-Noweś, J. Petrykowska, I. Escher, P. Brzustewicz, *Kulturowe uwarunkowania relacji B2B*, „Marketing i Rynek” 2017, nr 9, s. 116-121.

zapewnienia ochrony praw osób i firm w odniesieniu do środków ograniczających nałożonych przez obce państwo, związek państwowy lub organ międzynarodowy obcego państwa lub związku. Ze względu na wprowadzenie wyłącznej jurysdykcji sądów rosyjskich, od 19 czerwca 2020, każda rosyjska firma lub osoba fizyczna objęta zachodnimi sankcjami, a także zagraniczna firma objęta rosyjskimi sankcjami, zgodnie z rosyjskim prawem będą miały dwie opcje: albo wniesienie do rosyjskiego sądu roszczenia z naruszeniem obowiązującej klauzuli arbitrażowej, albo zwrócenie się do rosyjskiego sądu z wnioskiem o wydanie zakazu pozwu w celu zapobieżenia lub wstrzymania trwającego zagranicznego arbitrażu⁵⁰⁸. Pierwsze oceny dokonywane przez kancelarie prawnicze są jak widać sceptyczne wobec merytorycznej zasadności przyjętych rozwiązań. Jeśli te obawy będą znajdowały potwierdzenie w praktyce, to można prognozować, że bezpieczeństwo obrotu prawnego w sprawach gospodarczych stanie pod znakiem zapytania. Należy jednak zastrzec, że zweryfikowanie zasadności stanowiska wyrażanego przez przedstawicieli praktyki gospodarczej będzie wymagało upływu czasu, w którym powstanie materiał do badań empirycznych.

Poczynione zastrzeżenie nie ma jednak wpływu na ocenę aspektu formalnego: podjęta ingerencja w swobodę kształtowania relacji biznesowych może stanowić przyczynek do rozważań o potencjalnym naruszeniu prawa do życia prywatnego i jego skutkach. Rosja jest bowiem stroną traktatów gwarantujących ochronę praw człowieka. Ingerencja w te prawa może nastąpić w drodze ustawy i musi być niezbędna w społeczeństwie demokratycznym. Może nastąpić dla zapewnienia ochrony praw innych osób. Jeżeli nawet przyjąć by, że ingerencja w prawo do życia prywatnego zagranicznych podmiotów nastąpiła w imię ochrony np. prawa do sądu przysługującego podmiotom gospodarczym z Rosji, to ingerencja nastąpiła wbrew swobodnie wyrażonej woli o wyborze arbitrażu. Tym samym Rosja zaingerowałaby w prywatność rodzimego przedsiębiorcy. Zagadnienie ewentualnej oceny zasadności ingerencji mogłoby być zatem przedmiotem skargi / skarg do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka złożonej / złożonych przez jedną ze stron lub nawet obydwie strony umowy pozbawionej ustawodawstwem rosyjskim możliwości uzyskania arbitrażowego rozstrzygnięcia. Statystyki pokazują, że świadomość prawna na temat domniemanych naruszeń praw człowieka jest bardzo wysoka. Na dzień 31 grudnia 2019 roku większość toczących się spraw przed ETPC dotyczyła Federacji Rosyjskiej (25,2%). Polska pozostawała na 10. miejscu pod względem liczby skarg zawisłych przed Trybunałem, a skargi te stanowiły 2% ogółu spraw. Łączna liczba

---

⁵⁰⁸ V. Rodionov, *Rosyjskie sankcje i arbitraż: Analiza nowego rosyjskiego prawa przenoszącego wyłączną jurysdykcję na sądy państwowe*, za: <https://www.international-arbitration-attorney.com/pl/russian-sanctions-and-arbitration-analysis-of-new-russian-law-transferring-exclusive-jurisdiction-to-state-courts> (11.07.2020).

rozpoznawanych skarg wynosiła **59 800** (co stanowi wzrost o 6%). Zdanych statystycznych za 2019 rok wynikało, że liczba nowych spraw zwiększyła się z uwagi na wzrost liczby skarg skierowanych przeciwko Bośni i Hercegowinie, **Federacji Rosyjskiej** [wyróżnienie własne – KM], Turcji i Ukrainie⁵⁰⁹.

Państwo, które naruszyło prawo człowieka gwarantowane Konwencją Praw Człowieka ma obowiązek naprawić wynikające stąd szkody. Jeżeli przywrócenie stanu sprzed naruszenia nie jest możliwe, ETPC zazwyczaj przyznaje odszkodowanie. Jest ono wypłacane z budżetu danego państwa. Duża skala naruszeń, przy założeniu wykonywania wyroków Trybunału, implikuje dodatkowe wydatki z budżetu. W przypadku powtarzającej się praktyki naruszania postanowień Konwencji, inni członkowie Rady Europy są władni sięgać po sankcje polityczne. Należy jednak przyznać, że sankcje w postaci zawieszenia prawa głosu lub członkostwa stosuje się rzadko. W praktyce nie doszło do wykluczenia z tej organizacji. Samo zaś zagrożenie ze strony Rosji wyjściem z Rady Europy na mocy własnej decyzji w 2019 r. doprowadziło europejskich partnerów do wniosku, że dla zachowania jak najwyższego poziomu ochrony praw człowieka lepszym rozwiązaniem jest pozostawienie zainteresowanym jednostkom możliwości korzystania ze skargi do ETPC. Z tej wizerunkowej potyczki Rosja wyszła więc zwycięsko.

Przedstawiona sytuacja nie powinna jednak zachęcać do lekceważącego traktowania kwestii ochrony praw człowieka. Wizerunek państwa demokratycznego, które szanuje te prawa może mieć pozytywny wpływ na gospodarkę. Natomiast „Mnogość procedur związanych z podejmowaniem działalności gospodarczej, egzekwowaniem prawa własności, przestrzeganiem umów i wszelkich regulacji rządowych to potencjalne źródła wysokich kosztów transakcji. Niepewność polityczna (...) to przejawy braku instytucji warunkujących sprawne, społeczne interakcje i poważne źródła marnotrawienia zasobów i wytwarzania kosztów mieszczących się w formule kosztów transakcji. Koszty te w znaczącej części mają charakter nierynkowy, nieujmowany w statystykach dochodu narodowego”⁵¹⁰. Występowanie takich okoliczności obniża atrakcyjność inwestycyjną państwa. Może więc stanowić poważny problem zwłaszcza w obliczu powoli kształtującej się konieczności redefiniowania polityki gospodarczej Rosji. Na świecie zaczyna być bowiem widoczny trend odwrotu od paliw kopalnych, a UE prawdopodobnie zmniejszy import surowców krytycznych – fosforu, wanadu i tytanu. Dotychczas Unia sprowadzała te pierwiastki spoza Europejskiego Obszaru

⁵⁰⁹ Za: <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/statystyki-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka-w-2019-roku> (15.12.2020).

⁵¹⁰ J. Godłów-Legiędź, *Współczesna ekonomia. Ku nowemu paradygmatowi?*, Warszawa 2010, s. 159.

Gospodarczego, w tym 20% z Rosji⁵¹¹. Na początku 2021 roku do wiadomości publicznej przekazano informacje o odkryciu w Norwegii bardzo bogatych złóż tych pierwiastków.

Jest to jeden z niewielu korzystnych dla UE impulsów do działania. Obecnie niestety mamy do czynienia z eskalacją czynników powodujących kryzys gospodarczy. Jest to nie tylko pandemia, ale też zapadłe polityczne decyzje o przedłużeniu sankcji gospodarczych do końca 2021 roku. Z jednej strony istniejące już z górami 5 lat wzajemne sankcje między Unią a Rosją zdążyły doprowadzić do zakończenia współpracy wielu przedsiębiorstw z Polski i Rosji. Z drugiej – w tych branżach, których przynajmniej teoretycznie sankcje nie dotyczą, dotychczasowi partnerzy biznesowi mogą darzyć się coraz mniejszym zaufaniem. To zaś powoduje wzmożone ryzyko sporów. A zatem na zasadzie skłonności przedsiębiorstw do racjonalnego minimalizowania ryzyka można obawiać się, że kolejne podmioty gospodarcze będą kończyły współpracę. Jeżeli zaś za jeden z kluczowych elementów stosunków dobrosąsiedzkich uznaje się współpracę gospodarczą prowadzoną w warunkach bezpieczeństwa obrotu prawnego, to niestety należy zauważyć, że również w tej sferze na horyzoncie pojawiają się kolejne kłopoty. Oczywiście rozwiązaniem konkretnych sporów byłoby podjęcie spokojnych, merytorycznych rozmów. Tyle tylko, że umiejętność spojrzenia na sprawę z cudzego punktu widzenia nie jest marketingowo tak nośna jak działania w ramach zarządzania konfliktem. Tymczasem rozwiązanie biznesowego sporu przez samych kontrahentów czyniłoby konkretną relację biznesową niewrażliwą na zawirowania spowodowane zmianami rosyjskiego ustawodawstwa dotyczącego arbitrażu. Prowadziłoby również do lepszego poznania wzajemnych potrzeb i oczekiwań, co pozytywnie rokowałoby na kontynuowanie a nawet rozwój współpracy w przyszłości.

Konkluzje

Chcąc rozwijać swoją działalność podmioty gospodarcze z jednej strony dobrowolnie podejmują pewne ryzyko, a z drugiej dążą do tego, by to ryzyko było możliwie jak najmniejsze. Korzystają przy tym, przynajmniej w ograniczonym zakresie, z ochrony przysługującej prawom człowieka. Natomiast państwa rozwijają swoje gospodarki tworząc przedsiębiorstwom sprzyjające okoliczności do podejmowania współpracy z kontrahentami z zagranicy. Powszechnie przyjmuje się, że do sprzyjających elementów należy możliwość kierowania spraw spornych do rozstrzygnięcia w międzynarodowym arbitrażu. Pozbawienie aktywności

---

⁵¹¹ Za: <https://www.dw.com/pl/norweskie-surowce-nadziej%C4%85-dla-unii-europejskiej/a-56318127> (22.01.2021).

gospodarczej takiej osłony przynajmniej w pewnym stopniu wpływa niekorzystnie na bezpieczeństwo obrotu prawnego. Pojawi się bowiem sytuacja patowa – praktycznie niemożliwe będzie poddanie sprawy ocenie przez organ, którego właściwości nie będzie kwestionowała żadna ze stron postępowania spornego. W obecnie panujących realiach jedynym sposobem na uniknięcie tego problemu jest niedopuszczenie relacji biznesowych do takiego etapu, który wymagałby uruchomienia arbitrażu. W tym zakresie można dostrzec dwie możliwości. Pierwsza to prewencyjna rezygnacja z wejścia na nowy rynek lub rezygnacja z dotychczasowych relacji i szukania dróg rozwoju w otoczeniu, którego nie dotyka analizowana niedogodność. Drugą, chociaż ten wariant może być bardzo trudny do zrealizowania ze względu na różnorakie bariery mentalne, jest rozwiązanie sporu biznesowego we własnym zakresie w wyniku przeprowadzenia efektywnych negocjacji. Sama dostępność tych rozwiązań pozwala jednak na pozytywne zweryfikowanie postawionej na początku hipotezy badawczej.

Z kolei kształtowanie otoczenia prawnego w sposób niekorzystny dla podmiotów gospodarczych może skutkować wyciągnięciem wobec państwa przede wszystkim politycznych i prawnych konsekwencji za naruszenie praw człowieka. Wobec tego, że w świetle wydarzeń ostatnich lat efektywność sankcji politycznych okazała się niesłychanie niska, wykonywanie wyroków ETPC z indywidualnych skarg należy do obowiązków samego państwa – naruszcyciela praw człowieka, szanse na to, że dotychczas wdrażane środki zachęcą Rosję do uznawania właściwości międzynarodowego arbitrażu w sprawach handlowych nie są duże. Kwestią otwartą pozostaje prognozowanie, na ile sytuację zmieniłoby złożenie skargi międzypaństwowej. Efektywność zależałaby od wielu czynników. W sposób intuicyjny można wskazywać na rolę siły ekonomicznej i politycznych powiązań podmiotu składającego skargę. Nie bez znaczenia pozostaje przy tym zręczność działań dyplomatycznych. W świetle wizyty (5 lutego 2021 r.) unijnego szefa dyplomacji w Moskwie należy stwierdzić, że Rosja od strony wizerunkowej świetnie rozegrała kolejne wydarzenie. Wydaje się jednak, że to, co może mieć realny wpływ na zmianę polityki tworzenia prawa, wynika z globalnych trendów gospodarczych. Ochrona klimatu implikująca odwrót od wykorzystywania paliw kopalnych, odkrywanie nowych złóż surowców krytycznych i/lub kluczowych dla nowych technologii na wielu państwach będzie wymuszało redefiniowanie ich polityk gospodarczych w kierunku ułatwiania przedsiębiorstwom współpracy z zagranicznymi kontrahentami. To ułatwienie może polegać na respektowaniu uniwersalnych wzorców, czyli powrocie do uznawania woli podmiotów gospodarczych decydujących się na międzynarodowy arbitraż w sprawach handlowych. Prognozy te pozwalają więc stwierdzić, że druga hipoteza postawiona w niniejszym artykule została pozytywnie zweryfikowana przynajmniej w sposób częściowy,

a wobec przeprowadzenia weryfikacji obu hipotez badawczych, że wyznaczony cel został osiągnięty.

Streszczenie

Celem artykułu jest zdiagnozowanie szans na poprawę uwarunkowań relacji podmiotów gospodarczych z Polski i Rosji wraz z określeniem środków możliwych do podjęcia dla wykorzystania ewentualnych szans. Do przeprowadzenia badania wykorzystano krytyczną analizę literatury, metodę opisową, analizę treści wybranych aktów prawnych i danych statystycznych oraz orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Ustalono, że nawet wobec niekorzystnego kształtowania otoczenia prawnego podmioty gospodarcze nie są pozbawione możliwości kontynuowania relacji handlowych a ze względu na dbałość o stan swojej gospodarki rozwijającej się w międzynarodowych uwarunkowaniach polityczno-gospodarczych, państwa mogą podejmować decyzje o zmianie takiego niekorzystnego rozwiązania prawnego.

Słowa kluczowe:

stosunki międzynarodowe, prawa człowieka, działalność gospodarcza w Polsce i Rosji.

Key words:

international affairs, human rights, economic activity in Poland and Russia.

Bibliografia:

1. Angeles L., *Institutions, Property Rights, and Economic Development in Historical Perspective*, „KYKLOS”, 2011, Vol. 64, No. 2
2. Ashford P., *Rule changes affecting the international arbitration community*, „American Review of International Arbitration” 2011, №1
3. Duda Ł., Kociubiński J., *Realizacja ochrony własności w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka na podstawie orzeczenia Lithgow i inni*, „Wrocławskie Studia Erazmiańskie” 2009, nr III
4. Fehler W., Tymanowski J., *Stosunki polsko-rosyjskie i perspektywy ich zmiany*, „Studia Wschodnioeuropejskie” 2019, nr 11
5. Finizio S.P., Speller D., *A practical Guide to International Commercial Arbitration: Assessment, Planning and Strategy*, Thomson Reuters 2010
6. Gesteland R.R., *Różnice kulturowe a zachowania w biznesie*, Warszawa 2000
7. Glińska-Neweś A., Petrykowska J., Escher I., Brzustewicz P., *Kulturowe uwarunkowania relacji B2B*, „Marketing i Rynek” 2017, nr 9
8. Godłów-Legiędź J., *Współczesna ekonomia. Ku nowemu paradygmatowi?*, Warszawa 2010
9. Mik C., *Koncepcja normatywna prawa europejskiego praw człowieka*, Toruń 1994
10. Sakowicz A., *Prywatność jako samoistne dobro prawne*, „Państwo i Prawo” 2006, nr 1
11. Wasilewska W., *Efektywne negocjacje w biznesie*, Olsztyn 2010

12. Wiśniewski A.W., *Międzynarodowy Arbitraż Handlowy w Polsce. Status prawny arbitrażu i arbitrów*, Warszawa 2011
13. Rodionov V., *Rosyjskie sankcje i arbitraż: Analiza nowego rosyjskiego prawa przenoszącego wyłączną jurysdykcję na sądy państwowe*, za: <https://www.international-arbitration-attorney.com/pl/russian-sanctions-and-arbitration-analysis-of-new-russian-law-transferring-exclusive-jurisdiction-to-state-courts>
14. Załucki M., *Własność przemysłowa w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Wokół granic monopolu eksploatacyjnego i nowych standardów ochrony*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Prawa Własności Intelektualnej” 2018, nr 1
15. Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4 listopada 1950 r.
16. ^Ustawa modelowa przyjęta 21 czerwca 1985 r. przez Komisję Organizacji Narodów Zjednoczonych do Spraw Międzynarodowego Prawa Handlowego i uchwalonej 11 grudnia 1985 r. przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych, zmienionej uchwałą z dnia 4 grudnia 2006 r. (*UNCITRAL Model Law in International Commercial Arbitration*, United Nations document A/40/17, annex I and A/61/17, annex I)
17. Wyrok ETPC z dnia 16 grudnia 1992 r. w sprawie Niemietz przeciwko RFN; A. 251-B
18. Wyrok z dnia 16 kwietnia 2002 r. w sprawie Stés Colas Est i inni przeciwko Francji; Izba (Sekcja) II, skarga nr 37971/97, Human Rights Case Digest, Vol. 13, Numbers 3-4, 2002 , s. 339-341(3)
19. <https://www.dw.com/pl/norweskie-surowce-nadziej%C4%85-dla-unii-europejskiej/a-56318127>
20. <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/statystyki-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka-w-2019-roku>
21. International Trade Centre wrzesień 2020 (wg metodologii ITC, import wg kraju pochodzenia), <https://www.intracen.org/itc/market-info-tools/trade-statistics>
22. <https://www.parp.gov.pl/component/grants/grants/internacjonalizacja-mssp>
23. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-statystyczny-handlu-zagranicznego-2020,9,14.html>